

Duitsland voorlopig nog niet uit de crisis

Duitse politici hebben decennialang naar de pijpen van de zware industrie gedanst, met name de autosector, waar nu harde klappen vallen. De Duitsers weigeren echter vooralsnog de noodzakelijke maatregelen te nemen. Ze zouden flink moeten investeren in het diversifiëren van de economie, maar blijven vooral pappen en nathouden. Dat betekent dat de malaise nog jarenlang aanhoudt.

Door Joost van Mierlo

Dat stelt Wolfgang Münchau, Directeur van het Britse nieuwsagentschap Eurointelligence. In columns in The Financial Times en in The New Statesman becommentarieert hij de ontwikkelingen in met name Europa nauwgezet. In zijn recent verschenen boek Kaput rekent hij af met Duitse politici die in zijn ogen verantwoordelijk moeten worden gehouden voor de huidige malaise in het land.

In de afgelopen decennia is Duitsland volgens Münchau te veel afhankelijk gebleven van de industrie. Na de Tweede Wereldoorlog lag de verwevenheid van de politiek, de financiële sector en de krachtige industrie aan de basis van het Wirtschaftswunder. Het land lag toen in puin, maar herstelde razendsnel. In de ogen van Münchau was dat echter eerder geluk dan wijsheid, in ieder geval vanaf de jaren zeventig. Duitsland profiteerde van goedkoop Russisch gas, van goedkopere bevoorrading als gevolg van de globalisering, en van goedkope kredieten van Landesbanken, de regionale banken waar politici en industriëlen de dienst uitmaakten.

In een gesprek met Financial Investigator gaat Münchau in op de oorzaken van de huidige crisis. Maar hij kijkt ook vooruit naar de rol die Duitsland kan spelen in Europa en op de mogelijke gevolgen van een handelsoorlog met de Verenigde Staten onder Donald Trump.

Na de Tweede Wereldoorlog was er sprake van een Wirtschaftswunder, waarin West-Duitsland razendsnel weer een economische macht van betekenis werd. Waar ging het mis?

‘Waar moet ik beginnen? Ik zie de afhankelijkheid van de Duitse economie van de zware industrie als het voornaamste probleem. Het gaat dan vooral om de auto-industrie, maar ook om de chemische sector en machinewerktuigen. Begrijp me goed, het was onderdeel van een economie die fantastische producten leverde. Maar het is blijven hangen in het verleden. Duitsland is de kampioen van de technologie van de jaren tachtig. Geen land maakt zulke goede dieselmotoren als Duitsland, maar het probleem is dat niemand meer zit te wachten op dieselmotoren. De omslag naar een digitale economie is nooit echt gemaakt. Duitsland is blijven hangen in het verleden.’

In uw boek wordt vooral de vinger gewezen naar politici. Wat hebben zij fout gedaan?

‘Het grote probleem in Duitsland is dat er enorm hechte banden bestaan tussen politici, de industrie en de financiële sector. Vrijwel alle landelijke politici maken carrière via de diverse Federale Staten. Daarbij hebben ze niet alleen politieke verantwoordelijkheid, maar zitten ze vaak ook meteen in de raad van commissarissen van grote bedrijven en van de regionale banken die verantwoordelijk zijn voor de financiering van deze bedrijven.’

‘Gerhard Schröder speelde een instrumentele rol bij de manier waarop Duitsland afhankelijk werd van goedkoop Russisch gas. Zijn opvolger Angela Merkel liet dit toe.’

CV

Wolfgang Münchau

De in Mülheim in Duitsland geboren Wolfgang Münchau studeerde Internationale Journalistiek aan University College Londen. Daarna werkte hij decennialang als correspondent voor The Financial Times in Duitsland en als vermaarde wekelijkse columnist, waarbij hij commentaar gaf op ontwikkelingen binnen de EU. Hij richtte in 2009 samen met Susanne Mundschenk Eurointelligence op, een nieuwsagentschap dat zich richt op economische analyse. Münchau schreef in 2009 met The Meltdown Years, een gedegen boek over de financiële crisis. Dit najaar verscheen Kaput, een boek over de economische malaise in Duitsland.

Het bekendste voorbeeld is Gerhard Schröder, die rond de eeuwwisseling Bondskanselier was. Hij was commissaris bij Volkswagen en had een stevige vinger in de pap bij de Norddeutsche Landesbank. Toen hij bondskanselier werd, liet hij een medewerker van Volkswagen de nieuwe sociale wetgeving dicteren.

Na zijn vertrek als bondskanselier bleef Schröder via een rol als commissaris actief bij Rosneft, het Russische gasbedrijf. Schröder speelde een instrumentele rol bij de manier waarop Duitsland afhankelijk werd van goedkoop Russisch gas. Andere Duitse politici als zijn opvolger Angela Merkel lieten dit toe. Hoe kortzichtig dat was, bleek na het uitbreken van de oorlog in Oekraïne. Alle banden werden doorgesneden, maar Schröder is nog altijd de grootste fan van de Russische president Vladimir Poetin. Als je in zijn werkkamer komt, vind je Poetin op vrijwel alle foto's die er hangen.'

Maar heeft die verwevenheid niet juist tijdenlang goed gewerkt?

'Er zijn ernstige fouten gemaakt, vooral door de opvolgers van Schröder. De afhankelijkheid van Rusland heb ik al genoemd. Dat gebeurde onder Angela Merkel, maar die was meer geïnteresseerd in buitenlandse politiek dan in het economische reilen en zeilen van het land. Dat laatste liet ze aan anderen over.

Een van de grote fouten die werd gemaakt, is dat er afscheid werd genomen van kernenergie. Dat was een concessie van Schröder aan de Groenen, met wie hij een coalitie vormde. Maar Merkel versnelde het proces nog verder na de problemen met de Japanse kerncentrale in Fukushima. Het is een dramatische beslissing die onomkeerbaar is. We zijn jarenlang in slaap gesust doordat we de beschikking kregen over goedkoop Russisch gas. Sinds het opblazen van de Nordstream-gaspijpleidingen in de Oostzee zijn we afhankelijk van duur vloeibaar gas op de wereldmarkt. Dat heeft een land dat afhankelijk is van industrie extra hard gemaakt.'

Maar Duitsland is de exporkampioen. Vooral richting China is het erg succesvol. Dat is toch een verdiens van het land?

'Ik zie dat anders. Het is een gevolg van een vorm van hedendaags mercantilisme waarbij het als een verdiens wordt beschouwd als er een overschot is op de handelsrekening. Dat is onzinnig voor een land met de omvang van Duitsland. De meeste andere landen met een vergelijkbare omvang zijn veel meer gediversifieerd.

Het exportoverschot is voor een belangrijk deel het gevolg van ons succes in China. Jarenlang konden ze daar geen genoeg krijgen van onze auto's. En zelfs een onderneming als BASF haalt nu het grootste deel van de omzet uit China. Het land was ook instrumenteel bij de revolutie rond de bevoorrading, waardoor ook Duitse bedrijven veel efficiënter zijn gaan produceren.

Maar Duitsland is stil blijven staan. De omslag richting elektrische wagens is veel te laat gemaakt. De voorsprong die er was, is omgeslagen in een achterstand. Chinese elektrische wagens zijn gewoonweg superieur aan die uit Duitsland. Ooit was Duitsland een kampioen als het gaat om de productie van zonnepanelen. Nu komt meer dan 95% uit China.

Het is niet alleen de industrie die problemen heeft, zelfs de vermaarde infrastructuur hapert. De treinen rijden niet meer op tijd. Autowegen worden jarenlang gesloten omdat bruggen op instorten staan. Hoe komt dat?

Het is het vanzelfsprekende gevolg van een gebrek aan investeringen. De angst voor een begrotingstekort is fenomenaal. Dat uit zich nu in de achterblijvende infrastructuur. Maar het geldt bijvoorbeeld ook voor de mobiele telefonie. Op mijn kantoor in Oxford heb ik een 5G-verbinding. Dat geldt ook voor het grootste deel van Londen. In Duitsland is dat nergens aanwezig. In China is men bezig met het ontwikkelen van 6G-techno- >

‘Lindner wilde kost wat kost vasthouden aan de begrotingsdiscipline. Dat is catastrofaal gezien de investeringen waar het land zo’n enorme behoefte aan heeft.’

logie. Dat is echt volstrekt niet aan de orde in Duitsland.

Dit heeft verregaande consequenties. Als je tegenwoordig een slimme student bent, dan kies je voor een carrière bij een digitaal bedrijf, waarschijnlijk iets dat met kunstmatige intelligentie te maken heeft. Daarvoor gaan deze slimme jongeren naar de Verenigde Staten of zelfs naar het Verenigd Koninkrijk. Het is een drama dat zich voor de ogen van politici voltrekt, maar waar niets aan wordt gedaan.’

Enkele weken geleden werd de minister van Financiën Christian Lindner ontslagen door bondskanselier Olaf Scholz. Wat betekent dit?

‘Het zijn twee voorbeelden van falende politici. Scholz is de ijdelheid zelve en Lindner een toonbeeld van gebrek aan competentie. Lindner wilde koste wat kost vasthouden aan de begrotingsdiscipline. Dat is catastrofaal gezien de investeringen waar het land zo’n enorme behoefte aan heeft. Maar Scholz had gewoon moeten wachten tot Lindner uit eigen beweging was opgestapt. Dat was een kwestie van weken. Dan had Scholz als leider van de SPD coalitiepartner FDP de schuld kunnen geven van de politieke malaise.

Er volgen nu verkiezingen, waarschijnlijk in het voorjaar. Die zullen vrijwel zeker worden gewonnen door de CDU. In de peilingen doen extreemlinkse en extreemrechtse partijen het goed, maar bij werkelijke verkiezingen vallen die meestal door de mand. Ook van de CDU is echter weinig te verwachten. Men is daar bang voor verandering. Het zal betekenen dat de economische crisis nog lang zal aanhouden. Het zal geen catastrofe worden, maar je hebt waarschijnlijk nog jarenlang last van een kwakkelende economie.’

Wat betekent dit voor de rol van Duitsland binnen de EU?

‘Het ontbreekt aan iedere vorm van serieus leiderschap. Dat geldt trouwens niet alleen voor Duitsland, maar ook voor Frankrijk, dat helemaal in zichzelf lijkt te zijn gekeerd. Ik was indertijd zeker geen voorstander van Brexit, maar ik denk dat het vertrek van de Britten nog slechter heeft uitpakkt voor de EU dan voor de Britten

zelf. Geholpen door Nederland en Scandinavische en Baltische landen zorgde het Verenigd Koninkrijk voor een krachtig tegengeluid tegen de as van Duitsland en

Frankrijk. Dit geluid lijkt te zijn verdwenen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de manier waarop wordt omgegaan met digitalisering. Het regent decreten vanuit Brussel. Ieder initiatief lijkt te worden gesmoord met nieuwe regelgeving. Het is alsof alle mogelijke moeite wordt gedaan om te voorkomen dat er een digitale sector van betekenis ontstaat binnen de EU. Als het Verenigd Koninkrijk nog lid zou zijn geweest van de EU, zou daar paal en perk aan zijn gesteld, vermoed ik.’

Hoe kijkt u naar de toekomst van de EU?

‘De interne markt blijft natuurlijk van grote waarde, maar de bureaucratische rompslomp die gepaard gaat met de EU is een levensgroot probleem. De toekomst van de EU is niet gegarandeerd. Ik denk dat er een serieus dreigement kan komen over een vertrek uit de EU als er een land is dat een doorbraak wil forceren rondom digitale technologie.

Het zou om Zweden kunnen gaan, maar misschien ook om Spanje of Italië. Als een van deze landen zich realiseert dat het breken met de bureaucratische beperkingen die de EU oplegt aantrekkelijker is dan het lidmaatschap van de interne markt, kan dat het einde van de EU inleiden.’

De problemen voor Duitsland worden waarschijnlijk nog groter. De nieuwe Amerikaanse president Donald Trump schermt met de introductie van flinke importtarieven. Wat betekent dat?

‘Veel van wat Trump heeft gezegd was waarschijnlijk campagneretoriek, maar hij lijkt serieus van plan om ervoor te zorgen dat de Amerikaanse industrie gestimuleerd wordt. Het kan betekenen dat Duitse bedrijven een deel van de productie over zullen hevelen naar de Verenigde Staten.

Wat er ook gebeurt, het zal waarschijnlijk een negatief gevolg hebben voor Europa in het algemeen en Duitsland in het bijzonder. Maar misschien helpt dat om landen hier wakker te schudden. Dat zou ik positief vinden.’ ■

‘Duitsland is blijven hangen in het verleden. Het is de kampioen van de technologie van de jaren tachtig.’